

343.281

1075 (i)

ПАСНОВА ЗАКОНА

0

УСЛОВНОЈ ОСУДИ СА ПОБУДАМА

(ПРЕШТАМПАНО ИЗ АРХИВА)

32995

БЕОГРАД

„ДОСИЋИЈЕ ОБРАДОВИЋ“ — ШТАМПАРИЈА АНЕ М. СТАНОЈЕВИЋА
8. ЧИКА-ЉУБИНА УЛИЦА 8.

1906.

343.281

1075 (1)

ПАСНОВА ЗАКОНА

0

УСЛОВНОЈ ОСУДИ СА ПОБУДАМА

(ПРЕШТАМПАНО ИЗ АРХИВА)

32995

БЕОГРАД

„ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“ — ШТАМПАРИЈА АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА
8. ЧИКА-ЉУБИНА УЛИЦА 8.

1906.

НАСНОВА ЗАКОНА О УСЛОВНОЈ ОСУДИ

Члан 1.

Код осуда на затвор до једне године или на новчану казну суд може наредити под нарочитим олакшавним околностима, истом образложеном пресудом, да се извршење досуђене казне одложи за извесно време, које не сме бити краће од једне ни дуже од пет година.

При овом решавању суд треба нарочито да узме у обзир узраст, ранији живот и владање осуђеног, незнатност извршеног дела, олакшавне околности, под којима је исто извршено, као и то да ли је осуђени пред судом потпуно и искрено признао своје дело и да ли је накнадио повређеноме трошкове и причињену штету, или се бар изјаснио да ће их накнадити.

Одлагање извршења казне може бити условљено накнадом учињене и пресудом утврђене штете, као и плаћањем судских трошкова у року који се има утврдити пресудом, и који не може бити дужи од једне године.

Члан 2.

Ако осуђени на основу члана 1 учини које хотично кривично дело у времену за које је казна одложена и за исто буде осуђен, ма и доцније, на лишење звања, на затвор или на коју тежу казну, сматраће се да је одлагање извршења прве казне прекинуто, и обе ће се казне извршити нескраћене.

Ако је ново кривично дело нехатно извршено, или ако је хотично, али је његов виновник осуђен на блажу казну од лишења звања или затвора, суд ће решити, по процени природе оба кривична дела: хоће ли се одложена казна од-

мах извршити или ће се извршење и даље одложити. Нађе ли суд, да и извршење нове казне треба одложити, истом ће пресудом утврдити и рок томе одлагању.

Буде ли одлагање условљено накнадом штете, па протекне рок одређен за њу, а осуђени исту не плати, одложена ће се казна одмах извршити, осим ако су узрок томе биле околности, које се не могу њему приписати у кривицу. Суд ће моћи у том случају одредити нов рок за плаћање накнаде, а моћи ће досудити одлагање и без ње, ако би стекао уверење да осуђени није у стању да је плати.

Члан 3.

Одлагање извршења казне затвора опозваће се и онда, кад се над осуђеним по члану 1 изрекне нова осуда за дело извршено пре прве пресуде. У томе случају изрећи ће се за обадва кривична дела једна казна према одредби § 69 казненог законика. Исто важи и кад је одложена казна новчана, а суд за друго дело треба да изрече робију.

Ако оба дела повлаче за собом новчану казну, или је прво доносило затвор а друго новчану казну, онда ће суд репити: хоће ли се одложена казна одмах извршити или ће се њено извршење и даље одложити.

Члан 4.

Протече ли време одлагања казне према члану 1, а суд не нареди њено извршење, сматраће се да није ни постојала.

Члан 5.

Неизвршење казне према овом закону не ослобађа од плаћања судских трошкова и досуђене опште. Оно не утиче ни на дејство споредних казни и неспособности, које престају тек с истеком рока одложене казне.

Члан 6.

Застарелост пресуде по овом закону не тече за време одложеног извршења казне.

Члан 7.

По прочитању пресуде којом је наређено одлагање извршења казне, председник суда ће објаснити осуђеном напред прописане одредбе и опоменуће га на озбиљност дужности које за њега из њих проистичу, нагласив му, да ће

се изречена казна над њим извршити, ако би у одређеном року учинио што противно наређењима овога и других закона.

Члан 8.

Судови ће водити нарочити списак, у који ће се заводити ове пресуде, а пошто ове постану извршне слаће њихове изводе Министарству Правде, где ће се заводити у за то одређену књигу под насловом *Условне Осуде*.

Министар Правде прописаће ближе одредбе о вођењу ових спискова и ове књиге.

Члан 9.

Овај закон ступа на снагу 1 јануара 1907 године. Његове одредбе ће се применити и на кривична дела извршена и раније, у колико дотле нису пресуђена.

ПОБУДЕ ЗА НАСНОВУ ЗАКОНА О УСЛОВНОЈ ОСУДИ.

I.

Крајем XVIII и почетком XIX столећа извршен је велики преображај у казненом законодавству, и то нарочито у казненом систему и у начину извршавања казни. Целокупно Кривично Право постављено је на другу основицу, и успело се у велико, да се нечовечне казне избаде. Место смртне и телесних казни истиче се у казненом систему свих новијих казних законика казна лишењем слободе.

Али поред свег тог обрта, са кривичним правосуђем, већ прилично времена, нико није задовољан. Са свију страна се чују протести и тражи се реформа. Незадовољство је потекло отуда, што се после оног великог преокрета није и даље пошло правим путем, него се ударило странпутицом, и цело се Кривично Право одвело у Философију и Метафизику. Наука Кривичног Права искључиво се бавила објашњавањем одредаба казног законика. Она се није интересовала за кривца него за кривично дело, не за човека него за појам. С тога су до највеће опширности и до савршенства израђени појмови свих кривичних дела, као и општа битна обележја кривичног дела. Међутим се заборавило да Кривично Право постоји и ради човека и друштва, да казна има за задатак, да штити како правни поредак, тако и животне интересе појединих чланова заједнице. И ако се у последње време увидело, да ово није довољно, т. ј. да се само казном не може с успехом водити борба противу злочина, него да треба тражити његове узроке и њих отклањати, — ипак се није показао жељени успех, ипак се видело да је све то још далеко од правог циља. Криминалитет стално расте, а број повратника и малолетних злочинаца непрестано се увећава.

Сви без разлике, како теоретичари тако и практичари, сложни су у томе, да овако даље не може остати. Сви они једнодушно налазе узрок томе злу у казненом систему данашњих казних законика и у начину извршења казне, који имају великих својих мана. Данашњим казним системом влада у главном казна лишењем слободе, а ова опет има таквих недостатака, да се њоме никако не може доћи до жељеног циља. Тако исто стоји и са извршавањем казне. Па кад се још има на уму да између органа, који доносе пресуду, и органа, који извршују казну, т. ј. да између пресуде и њеног извршења нема никакве органске везе, онда је појмљиво, што је незадовољство противу правосуђа сваким даном све веће.

Један од најважнијих узрока, зашто се не може да сузбије растење криминалитета, јесте казна *затвора* и то *кратко-времена казна затвора*, које владају казним системом. То зна сваки практичар, а то нарочито доказује статистика. Како је у овом погледу у туђинским законодавствима, тако је и у нашем. Ако се само загледа у наш казнен законик, одмах се види, да је највећи број кривичних дела угрожен казном затвора, и да је према томе она у много већој примени од свих осталих врста казни. Статистички подаци то још боље показују, стога ћу пустити, да цифре говоре. Тако овај преглед показује, у којој су сразмери примењиване разне казне за пет година од 1899—1903.

ПРЕГЛЕД I.

Године	Б Р О Ј О С У Ђ Е Н И Х						Свега
	на смрт	на робију	на заточење	на затвор	на новчану казну	дато родитељима на поправку	
1903	2	438	2	2484	253	17	3196
1902	9	545	1	2568	231	9	3363
1901	7	478	3	2804	242	30	3564
1900	10	442	7	2889	210	23	3581
1899	11	540	23	3485	203	14	4276

Ако се ово у процентима представи, онда се добија овај резултат:

ПРЕГЛЕД II.

Године	О Д 100 О С У Ђ Е Н И Х						Свега
	на смрт	на робију	на заточење	на затвор	на новчану казну	дато родитељима на поправку	
1903	0·06	13·84	0·06	77·82	7·68	0·54	100·00
1902	0·27	16·21	0·03	76·36	6·86	0·27	100·00
1901	0·20	13·41	0·08	78·70	6·79	0·82	100·00
1900	0·28	12·34	0·20	80·68	5·86	0·64	100·00
1899	0·26	12·63	0·54	81·50	4·75	0·32	100·00

Овај преглед доказује, да на сам затвор долази просечно 78⁰/₀ од свих осуда, а заједно са новчаном казном то износи 84⁰/₀; на све остале казне дакле долази само 16⁰/₀. Вредно је поменути, да статистика показује, да проценат примене затвора из године у годину све више расте, а проценат робије пада. Тако је н. пр. у 1889 години од 2095 лица осуђено на затвор 1135 а на робију 821, а у 1903 од 3196 дошло је на затвор 2484, а на робију само 438. Све ово јасно доказује (јер би се ова поступност могла утврдити и за остале године), да казна затвора влада нашим казним системом.

Остаје још да се утврди, да код затвора преовлађује *кратковремени затвор*. — Познато је, да је најкраћа казна затвора један дан, а најдужа пет година. У тако пространом обиму судије са разних, иначе оправданих, разлога, о којима ће касније бити речи, поступају благо према кривцима и изричу затвор од неколико дана, недеља или месеци. Статистика и ово најбоље доказује. У 1896 години код свих судова осуђено је:

ПРЕГЛЕД III.

На затвор	у опште	од стотине
Од 4—5 година	11	0·55
„ 3—4 „	2	0·10
„ 2—3 „	22	1·11
„ 1—2 „	138	6·96
до једне године	164	8·28
од 6—11 месеци	208	10·50
„ 1—5 „	588	29·68
„ 16—29 дана	105	5·30
до 15 дана	743	37·52

По главним категоријама кривичних дела осуђено је исте године на затвор:

ПРЕГЛЕД IV.

З а д е л а	од 1—29 дана	од 1—12 месеци	дужи од 1 године	у опште
противу државе .	113	109	30	252
противу личности	227	320	125	672
противу имовине .	481	354	178	1013
у служб. дужности	27	13	4	44

ИЛИ ОД СТОТИНЕ

противу државе .	44·84	43·25	11·91	100·00
противу личности	33·78	47·62	18·60	100·00
противу имовине .	47·48	34·95	17·57	100·00
у служб. дужности	61·36	29·55	9·09	100·00

Ови су бројеви и сувише јасни. Они показују, да се од 100 осуђених на затвор 72·50⁰/₀, што је скоро четири петине, осуђује на затвор до пет месеци, а 37·52⁰/₀ т. ј. скоро две петине, осуђује се на затвор само до *петнајест дана*. Само у осам случајева од сто изриче се већа казна од године дана, јер у 92 случаја долази казна затвора испод једне године. Кад се узме у обзир још и то, да се новчана казна у много случајева, услед немогућности извршења, преобраћа у затвор, онда је проценат кратковременог затвора још већи.

Кад се из свега досад реченога мора узети као утврђено, да наше кривично правосуђе почива на казни затвора и то на кратковременом затвору, онда се отуд, као што лепо вели *фон Лист* (Kriminalpolitische Aufgaben Z. IX 742) одмах има извести овај закључак: *ако та кратковремена казна затвора не ваља, онда нам ништа не вреди ни цело наше данашње кривично правосуђе*.

Мишљења свих криминалиста су данас неподељена у томе, да је кратковремени затвор по себи и нарочито по начину на који се извршава, врло рђав. Да је он одиста рђав види се нарочито отуда, што се њиме не може да оствари ниједан циљ ма које од кривично-правних теорија.

Затвором од неколико дана, недеља па и месеци, не може се постићи *поправљање* осуђеног. Ако је осуђени зло-

чинац из навике, онда је то и сувише кратка казна, да га може поправити. Ако је пак он случајни злочинац или почетник, онда ни према њему не може кратки затвор дејствовати поправљајући, и то из два разлога: или је случајни злочинац честито и непоковарено лице, за које је доста и само то, што је дошло пред суд да одговара, — у том случају казна нема шта да поправља; или је кривац почетник, који још није огрезао у злочину, и који се може вратити на прави пут, — то ни њега кратковремени затвор не може поправити — због своје краткоће, и нарочито због начина на који се извршава.

Тако исто се ни други циљ казне: *заstrašивање* не постиже кратким затвором. За случајне злочинце довољна је и истрага, претрес и пресуда, да их заплаши, док је за злочинце из навике врло често затвор згодно место, где они за извесно време радо долазе, да о државном трошку безбрижно живе. Толики затвор такве злочинце никад не може застрашити, те је стога и овај циљ сасвим промашен. Још мање се злочинац из навике може затвором учинити *безопасним*.

Кратковремени затвор не може увек да послужи чак ни као правична одмазда од стране државе за повређени правни поредак, јер се та одмазда може замислити и без издржавања казне. Има случајева, у којима је сам факт осуде и онај срам, који она за собом повлачи, довољан, те да друштво не тражи никакву даљу освету, која би се састојала и у издржавању казне. Овакви се случајеви дешавају, кад је у питању непоковарен, частан и осетљив човек.

Ако се сад још погледа на затворе у којима се ове казне издржавају, и на начин, на који се издржавају, онда ће тек њихова бесциљност и бескорисност бити много јаснија.

Затвор већи од шест месеци издржава се у пожаревачком (а у великом броју и у нишком) казненом заводу а до шест месеци, по правилу, код полицијских власти. Сви наши казнени заводи па и пожаревачки, по начину, на који се у њима издржава казна, у свему личе на старе казнене заводе из XVII и XVIII столећа. У њима се затвор издржава *заједнички*, и то у одељењима, која су понекад тако препуњена, да сви немају места ни да легну. И у каквом се друштву ту издржава казна? Ту су заједно и стари и млади осуђеници, окорели зликовци и случајни преступници. Због великог броја сви живе у таквој нечистоћи, да је непријатно

и завирити у те одаје; надзор је скоро никакав, јер се врши преко чувара, који су крајње неспремни за тај посао, и који у осуђеницима готово гледају своје друштво, ту се ништа не ради, него се само прича, пије се кафа, пуши и пева. Ни млади ни стари не добијају никакву наставу; учитеља у опште и нема, а свештеника виде неколико пута годишње, који своју дужност испуни свега свећењем водике; никаквим се занатима не уче. Једини посао, који понеки од њих ради, јесте рад у башти. Интимност између осуђеника и чувара а нарочито кључара ишла је понекад дотле, да је овај осуђеницима за мали бакшиш допуштао излаз у варош по целу ноћ, па често и сâм излазио да с њима пијанчи. На исти начин се издржава затвор и код полицијских власти, само са још мање строгости. И ту су осуђеници сви заједно, па, што је још жалосније, нису често само сви осуђени заједно, него су заједно и са притвореницима, са којима разговарају и којима дају поуке и савете како ће се пред судом бранити.

Из овог и ако кратког али верног описа начина издржавања казне затвора, види се, колико је бесциљна та казна, кад се на овај начин издржава. Она нити поправља нити застрашује. Овакве какве су, кратковремене казне нису само бесциљне и бескорисне, него су и врло штетне. За новодошавше, за случајне преступнике, који су учинили кривично дело из неразвишености, лакомислености или са многим олакшавним околностима, казнени завод је само школа, из које они изилазе као спремљени злочинци. На њих казна утиче тако, да у њима убија моралну снагу, понижава их у друштву, излаже неповерењу и презрењу, да врло често и врло лако падају понова у злочин, постају повратници и злочинци из навике. Баш се случајни преступници највише и осуђују на кратки затвор, јер суд увиђајући незнатност кривичног дела, или признајући им олакшавне околности и добро владање, сматра да њих треба што блаже казнити, и ту благост манифестује у кратком затвору. Несумњиво је, према свему овоме, да је кратковремени затвор један од највећих узрока поврату, т. ј. узрок сталном растењу криминалитета. Као закључак може се овде још с много више разлога поставити оно исто, што је *фон Лист* рекао за кратковремени затвор у Немачкој, на име, *кратковремени затвор не само*

да је бескорисан, него је и штетан; он више штете наноси правном поретку, него што би му нанела потпуна некажњивост криваца.

Уз ово као највеће зло долази још поступање с малолетним осуђеницима. У том погледу наше је законодавство изостало далеко иза законодавстава свих културнијих народа. Ми немамо ни нарочитих завода за поправку малолетника, ни друштва за њихову заштиту, па чак ни нарочитих казних завода за њих. Једном речи: наше законодавство за њих није ништа урадило. У нашем казном закону налазе се свега два параграфа, који недовољно и непотпуно говоре о њима (у § 55 каже се да ће се деца испод 12 година, кад учине кривично дело, дати родитељима, да их они казне, а у § 56, да ће се деца од 12—16 године дати „где буде одређено да се поправљају“, ако без разбора али из рђаве навике учине злочин или преступ). Наређење § 56 и до данас је остало мртво слово на хартији, јер још немамо ниједног завода за поправку малолетника. Место свега тога, малолетници се код нас смештају у оне исте казнене заводе, у које се смештају и остали пунолетни злочинци. Осуђени малолетници на робију, издржавају казну у Топчидеру заједно са најокорелијим злочинцима, а осуђени на затвор у Пожаревцу, заједно са скитницама и коцкарима. На дан 10 августа ове године у пожаревачком казном заводу било је од 13 година један, од 15 година један, од 15¹/₂ година један, од 16 година десет, од 17 година једанаест, од 18 година двадесет и два, од 18¹/₂ година један, од 19 година *четрдесет и седам*, од 20 година осам и од 21 године двадесет и седам, дакле свега 129 малолетника, што од 480 осуђеника, колико се свега у Пожаревцу тога дана налазило, износи више од четвртине. Кад се из ранијег излагања зна, како се тамо издржава затвор, онда је за свакога јасно, какви морају бити ти младићи, који ма колико времена проведу у онаком друштву. Место школе, место рада, место васпитања, они се науче беспосличењу, и, ако су били склони злочину, још више се упуте и усаврше у вршењу његовом, да, кад отуд изиђу, улазе у друштво као спрењени злочинци. Такви изгледају „заводи за поправку“ малолетника у нашој отаџбини. Место да држава највећу пажњу обрати на њих, једно стога што се од њих највише може очекивати поправљање,

а друго с тога што они тек имају да буду чланови заједнице, — место свега тога, они су потпуно напуштени и као да се намерно шаљу у заводе за кварење. Кад се зна, да наше сеоско становништво највише криваца даје, да међу њима има и велики број непокварених младића, онда се тек види, колико штетно утиче кратковремени затвор. И ово је један од највећих узрока поврату, противу кога се данас целокупно Кривично Право тако очајно бори.

Сви досадашњи конгреси за казнене заводе, сви конгреси Међународног Друштва за Кривично Право, све криминалисте, практичари и статистика једнодушно су се изјаснили противу злоупотребе кратковременог затвора. Сви су данас сложни у томе, да је потребан преображај данашњег кривичног правосуђа, у коме влада кратковремени затвор; сви су сагласни у томе, да се у рђавим казним заводима о државном трошку издржавају понајпре школе за спремање злочинаца, да један од најглавнијих узрока поврату треба тражити у самом казном систему.

У науци се и дуго и много расправљало, а и данас се још расправља питање: којим средствима треба заменити кратковремени затвор, кад је већ утврђено, да је он штетан по правни поредак? Таквих предложених средстава има доста, али једно од њих, и ако је по времену последње међу предложенима, показало се као најбоље, најоснованије и најостварљивије од свију. То је тако-звана **условна осуда** (*condamnation conditionelle, sursis à l'exécution de la peine, bedingte Verurteilung, conditional release, sospensione della pena* и т. д.).

Условна осуда почива на овој идеји: да је у свима лакшим случајевима, у којима се основано држи, да је оптужени непокварен, и кад нарочито први пут изилази пред суд, судијама допуштено, да пресуди, којом је оптужени осуђен, даду само претеће обележје на тај начин, што се извршење казне одлаже, и извршује тек онда, ако се осуђени не поправи; а ако се он после те осуде за извесно одређено време добро владао и дао доказа да се поправио, казна остаје без икаквих последица. — Кад се има на уму, од каквог је штетног дејства кратковремени затвор за онога, који први пут у њ улази, за његову будућност као и за његову породицу; тако исто кад се зна, да је таква прва кратка казна само први степен, који води поврату, а овај опет од поврат-

ника ствара непоправимог злочинца из навике, — онда је сасвим оправдано таквом, први пут, осуђеном дати известан рок пре него што га друштво коначно напусти, још једаред његову судбину дати у његове руке, створити му прилику да се може још спасти, ако само он то хоће. Мисао је, дакле, да се осуђени сам подстакне на поправку тиме што му се ставља у изглед ослобођење од казне као награда за учињену поправку.

У науци се брзо увидело, да је установа условне осуде одиста погодно средство, којим се има заменити кратковремени затвор. Читаве групе правника су препоручивале и и тражиле завођење условне осуде у модерна законодавства. Али је борбу противу кратковременог затвора нарочито отворило Међународно Друштво за Кривично Право (*l'Union Internationale de Droit Pénal, Internationale kriminalistische Vereinigung*), које је основано 1 јануара 1889. Оно је у свој програм унело тражење средстава, којим се има заменити кратковремени затвор, и већ на првом свом конгресу, одржаном у Брислу августа 1889, донело је одлуку, којом *свима* земљама препоручује установу условне осуде.¹ — И ако је ова установа у почетку наишла на опозицију од стране неких правника, нарочито немачких, ипак је она врло брзо извојевала себи победу, јер су је многа законодавства усвојила.

Од интереса је поменути законодавства, која су до сад завела условну осуду, јер ће то бити најбољи доказ за оправданост постојања те установе. Условна осуда је прво узаконена у држави *Месачузецу* (Северна Америка) 1870 за малолетнике, а 1880 и за пунолетнике; нов закон је од 10 јула 1900. У *Инглеској* закон о условној осуди је од 1887; овај је усвојен у *Канади* 1889, а по овоме су рађени закони аустралијских насеобина. На европском копну условну осуду је прво завела *Белгија* законом од 1888; за овом долази *Француска* са законом од 1891; *Луксенбург* са законом од 1892; *Португалска* са законом од 1893; *Норвешка* са законом од 1894, који је замењен новим казним законом од 1902; *Швајцарски*

¹ Видети *Dr. M. P. Веснића, Први Конгрес Међународног Удружења за Кривично Право* (извештај Министра Просвете и Црквених Послова) *Просветни Гласник* за годину 1889 страна 422—433 и исте године на по се.

кантони: Невшател са законом од 1891, пов закон од 1904. Женева са законом од 1892, Вад са законом од 1897, Валис са законом од 1899, Тесин са законом од 1900, Фрајбург са законом од 1903, град Базел са законом од 1906; *Бугарска* са законом од 1904; *Италија* са законом од 1904; *Јапан* са законом од 1905. Од наснова ваља поменути: аустријску од 1899—1893, мађарску од 1892, холандску од 1900 и 1904, швајцарску општу од 1903, шпанску од 1900 и руску од 1905 године.

После свега до сад изложеног лако је увидети, да и Србија треба да пође трагом других културних држава. За завођење условне осуде у Србији чак има више разлога него код других старијих и културнијих народа. Доказано је раније, да и нашим казним системом влада казна затвора и то понајвише кратковременог затвора; али је због посве рђавих казних завода штетно дејство кратковременог затвора много веће код нас него код народа чији су казни заводи боље уређени. Како теоретичари, тако и наши практичари знају, да су многа кривична дела пре резултат лакоумислености, неразборитости, страха, необичног искушења, и да су извршена под многим олакшавним околностима, него што су продукт злочиначке и укорењене покварености. Треба се само сетити многобројних телесних повреда, увреда, поништаја туђих ствари, малих, нарочито у нужди извршених, крађа и утаја, противстајања власти, кривичних дела из нехата учињених, као и многих других кривичних дела, чије извршење никако не доказује, да је учинилац зрео за затвор, а међутим су баш та кривична дела, чији виновници испуњавају наше затворе. У таквим случајевима се казном, коју судови морају да изричу по казном закону, не постиже ниједан од њених циљева; нити се њоме кривац поправља, нити застрашава, нити је она одмазда за учињено дело, нити пак служи као одбрана друштва. Напротив, кратки затвор таквом осуђенику само може да штоди. Таква казна осуђеном пада тешко целог његовог живота. Она га омаловажава како у његовим очима тако и у очима његове околине. Због ње је често подозрив свакоме, и смета му да себи нађе рада, после чега постаје равнодушнији, док га то не наведе понова на злочин. Ово је нарочито случај, кад ма и кратки затвор за собом повуче економско упропаща-

ћење како осуђеног тако и његове породице. Овоме треба још додати моралну заразу, којој је осуђени стално изложен за време издржавања казне затвора. Непрестани додир с најгорим друштвом толико морално ослаби осуђеног, да се овај по ослобођењу не може да одржи у друштву, које на њ иначе подозриво гледа, него понова чини злочин, који га место у затвор води на робију. То су врло често последице затвора од неколико недеља или неколико месеци, који је досуђен због каквог лакшег престапа или чак и иступа.

Може неко запитати за резултате, које је условна осуда показала код народа који су је завели, пре него се одлучи за завођење или незавођење ове установе у Србији. О тим резултатима, не може се говорити с потпуном тачношћу. То се не може учинити прво с тога, што је у највише држава статистика о условној осуди непоуздана и недовољно тачна, да се из ње могу изводити тачни закључци, а друго и за то, што у многим земљама, због краткоће времена, још и нема довољне статистике. Да се могу показати прави резултати, потребно је функционисање ове установе за више година. Али поред све ове привремене непотпуности има ипак довољно доказа, из којих се види, да ова установа показује врло добре резултате. На првом месту то доказује француска и белгијска статистика, дакле статистика оних држава, у којима условна осуда најдуже постоји. *G. Tarde* износи француску статистику од 1892—1899 вели, да је у том међувремену изречено 185.918 условних осуда, од којих су се 10.640 у остављеном им року показали недостојни, т. ј. понова су извршили које кривично дело и због тога су имали да издрже и прву осуду. Стотинак тих недостојних био је овај: 1892 године 3·6%, 1893 године 2·3%, 1894 године 1·9%, 1895 године 1·5%, 1896 године 1·3%, 1897 године 1·5%, 1898 године 1·3% и 1899 године 1·4%. Види се, дакле, да је број ових недостојних или повратника из године у годину све мањи, што значи, да су резултати врло повољни. *Tarde* врло лепо вели кад каже: кад се од 185.918 условно осуђених покажу недостојнима њих 10.640, питање је, шта ли би било и колико ли би повратника било, да су свих 185.918 издржали онај затвор на који су били осуђени? Он вели, да се закон о условној осуди од 1891 показао као врло добро средство противу злоупотреба кратког затвора. — *M. R. Bérenger*

вели, да средњи стотинак повратника у Белгији од 1890—1896 износи 3·7%. Из извештаја белгијског Министарства Правде за 1894 годину види се, да је у тој години било 51.248 условних осуда, од којих је 1761 било повратника, дакле ни пуна 3%. — Но сем статистике, као доказ, да је условна осуда погодније средство и да даје добре резултате, може да послужи и то, што се из године у годину све више заводи у савремена законодавства. Последњих година заведена је у више законодавстава него што је у првој десетини њеног живота. Она више није својина Европе и Америке него и Аустралије, а у најновије време и Азије (Јапан) и Африке (Мисир).

Све су ово, држим, довољни разлози, да установу условне осуде треба и у Србији завести. Истина је, да је мало теже њоме руковати, и да можда у почетку неће бож зна какве велике резултате показати. Хоће ли условна осуда, као и свака друга законска мера, показати добре или рђаве резултате, зависи од тога, како ће је судови примењивати. Надати се међутим, да је наши судови нигде и никада неће злоупотребити, а кад се буду привикли, они ће је примењивати у више случајева, и добри резултати ће се неизбежно одмах показати.

II.

У данашњим законодавствима има два система условне осуде: *енглеско-американски* и *француско-белгијски*.

Држава Масачузет (у Сједињеним Американским Државама) била је прва, у којој је условна осуда узаконена, и то у почетку (још године 1870) за малолетнике, а доцније (1880) и за пунолетнике. Ако, према закону у Масачузету има наде, да ће се оптужени поправити без казне, онда суд, по том закону, може привремено одложити осуду, на предлог једног агента, који се искључиво за то поставља, и место осуде може донети одлуку, да се оптужени за извесно време стави на пробу. За то време, које суд одреди, оптужени стоји под надзором тога агента, који је дужан на овога да пази. Ако се оптужени за то време добро влада, онда га суд на предлог агента оглашава за потпуно слободног. Не влада ли се пак добро, или шта више поново учини какво кривично дело, то га агенат доводи пред суд, који му тек сад суди и изриче

пресуду и казну за прво дело. — Инглески закон (Probation of first offenders act) од 1887 тако исто допушта надлежном судији, да у извесним, законом предвиђеним, случајевима привремено одложи изрицање осуде. У лакшим случајевима може суд по свом нахођењу одлучити, с обзиром како на оптуженог тако и на извршено дело, да не изриче осуду, него да оптуженог за извесно време пусти у слободу. Овај се опет мора обвезати или чак дати и јемце, да ће се за све то време добро владати и да ће предстати суду да чује пресуду, ако буде позван: ако се пак добро не влада, може сваки судија наредити да се притвори и спроведе надлежном суду који има да изрекче пресуду.

Француско-белгијски систем међутим састоји се у томе, да је суд у извесним лакшим, законом тачно предвиђеним, случајевима овлашћен, да одложи за извесно време извршење казне, која је пресудом изречена. Ако тако условно осуђени у року, који је суд одредио, не изврши никакво ново кривично дело, онда се сматра као да прве осуде није ни било. Изврши ли он пак у том времену које ново кривично дело, онда, сем казне за то ново кривично дело, има да издржи и казну за прво дело, за које је условно осуђен.

Разлика између ова два система је велика и јасна. Та се разлика, као што се из изложеног види, састоји у томе, што се по енглеско-американском систему одлаже *осуда*, док се по француско-белгијском систему не одлаже осуда, већ само *извршење казне*. Осуда се дакле по овом систему изриче, али се казна за извесно време не извршује.

Несумњиво је, да је систем француско-белгијски бољи од енглеско-американског. Бољи је с тога, што се по њему одмах дефинитивно одмерава и изриче казна, јер ако се ово изрицање одложи, као што је случај код енглеско-американског система, онда настаје бојазан да се то касније уопште не може правилно извршити, н. пр. услед смрти кога од сведока или судије који је судио раније, или што сећање на ту ствар уопште ослаби и т. д. Сем тога, кад је казна већ изречена, осуђени ће то увек имати на уму и више ће се плашити да не падне у погрешку него ли кад те осуде нема. Најзад са изреченом осудом биће задовољнији како повређени тако и сама околина. Да је француско-белгијски систем бољи, види се још и отуда, што је много већи број законо-

даваца, који су усвојили тај систем, а нарочито још и отуда, што су нека законодавства, која су била усвојила енглеско-американски систем, овај напустила и пришла француско-белгијском. Тако је баш у Масачузету, постојбини американског система, донет нов закон од 10 јула 1900 који је израђен по француско-белгијском систему. Пети је случај и са Њу-Јоршким законом од 1901. И у самој Инглеској се чују гласови противу тога система. На нашем копну је само кантон Невшател у свом казненом закону од 1891 био усвојио енглеско-американски систем, али је и он, законом од 1904, тај систем напустио и прешао француско-белгијском систему.

Са ових разлога и ова законска наснова о условној осуди у Србији рађена је по угледу на француско-белгијски систем.

Има још један систем у низу истих мисли и побуда, али који није систем условне осуде него „условног помиловања“. Условно помиловање заведено је у немачким државама од 1895 на основу уредаба. Како оно важи само за малолетнике и како о дефинитивном ослобођењу има да решава Министар Правде, како, дакле, то није условна осуда, то се тај систем овде неће за сад ни узимати у обзир.

III.

A. Прво питање, које се при завођењу условне осуде истиче, јесте: *треба ли условну осуду ограничити само на извесна кривична дела, или је треба распростраити на сва кривична дела?*

Сва новија законодавства не ограничавају примену условне осуде на поједина кривична дела, него је распростиру на сва кривична дела. Изузетак од овога чине наснове: шпанска од 1900 и руска од 1905, од којих прва у члану 5, а друга у члану 3 изузимају извесна кривична дела, на која се она не може применити. Данашњи законодавци сасвим с правом не врше ово ограничење с обзиром на кривична дела, јер се издвајање случајева, у којима треба применити условну осуду, може извршити на првом месту с обзиром на личност кривца, а за тим и с обзиром на конкретно извршено кривично дело. Суд у поједином случају, па ма које кривично дело било у питању, има да оцени тај конкретни

случај, т. ј. има да оцени како кривца, тако исто и кривично дело, које је овај извршио, како га је извршио и под којим приликама, па тек онда да реши, има ли места примени условне осуде или не. Ова оцена најбоље се испољава у врсти и мери казне, коју суд пресудом изриче. Према томе на свако кривично дело, казнило се оно по казном закону или по специјалним законима, ако је оно само извршено или под нарочитим приликама, може се применити условна осуда. С тога је најбоље, да се ограничење условне осуде изврши само *према казни, која је за поједини случај изречена*. Са ових разлога и наша наснова у члану 1 није учинила ограничење према кривичним делима, него према казни, која је за поједино конкретно кривично дело досуђена.

Из овога се поставља даље питање: како се има извршити ограничење према изреченој казни, или код којих се казни може изрећи условна осуда?

а) Од свих казна лишењем слободе на првом месту се има искључити робија и то прво стога, што ни њен минимум (две године) не представља кратковремену казну, и друго и стога, што је то бешчасна казна, због које осуђени на робију није достојан да му се та благодет укаже.

Са истих разлога условну осуду не треба примењивати ни на заточење.

Затвор је, према томе, једина казна лишењем слободе, код које се може изрећи условна осуда. Затвор као казна за преступ, и иначе је казна, која се најчешће примењује, чији је минимум један дан, и која, као што је напред речено, штетно утиче на осуђеног. Да се на затвор може применити условна осуда, у томе су сложни сви законодавци, али се у многоме разилазе односно постављања границе затвора, до које се може допустити условно осуђивање. Тако н. пр. француски закон не поставља никакву границу, него допушта условну осуду у опште код затвора, чији је минимум пет година, док велика већина других закона поставља једну највишу меру затвора, до које се може изрећи условна осуда. Та је највиша мера опет врло различита; тако је она шест месеци у Белгији и Италији, три месеца у Норвешкој, годину дана у бугарској, швајцарској и руској наснови и т. д. Одредба француског закона је у основу најбоља, јер је постављање границе код затвора од малог практичног значаја.

И без те границе судови најчешће примењују условну осуду код затвора од неколико недеља или неколико месеци. Ако је опет у питању какав тежи случај, у коме би требало изрећи затвор већи и од године дана, то суд неће имати разлога да изрекне условну осуду; али ради извесних случајева треба њему то оставити на слободну оцену. И ако је ово основно тачно, ипак се наша наснова, као што се из члана 1 види, није угледала на француски закон, јер је у њему као највећа мера, до које се допушта условно осуђивање, постављен затвор до године дана. Као граница узета је једна година стога, што се казне до једне године имају сматрати за кратковремене, које баш условна осуда треба и да замени по могућству, а сем тога још и стога, што су у опште казне у нашем казном закону доста строге, те је потребно да та граница буде што већа и пространија.

За примену условне осуде меродавна је досуђена а не запрећена казна: према томе, ако је, услед олакшавних околности, место робије изречен затвор испод једне године, суд може и у таквом случају наредити одлагање извршења изречене казне, ако само нађе да томе има места.

Условна се осуда може допустити како кад је у питању једно, тако и кад су у питању више кривичних дела (стварни стицај). Да ли је један случај тежи или лакши, никако није меродаван стварни стицај, те стога је сасвим свеједно, да ли се казна јавља као казна за стицај или као казна за једно кривично дело. И телесна повреда и увреда и поништај туђих ствари и прављење нереди могу бити непријатне последице једног и истог пијаног стања. Ако је оптужени честит и дотле неосуђиван човек, зашто се с њиме не би у оваквом случају блаже поступило, него ли према другоме, који је и само једно кривично дело извршио, рецимо у потпуно свесном стању?

б) У науци се дуго водила препирка око тога, да ли условну осуду треба примењивати и на новчану казну. Многи су били против с тога, што се та казна састоји у плаћању, а плаћање новца не деморалише осуђеног као затвор. И ако је ово тачно, ипак се она мора распрострајети и на новчану казну. То је казна за лакше преступе и кад се она изриче, увек се уз то изриче и одговарајући затвор за случај да осуђени не може да плати новчану казну. Ако тај случај и на-

ступни, онда осуђени мора ићи у затвор, противу чијег штетног дејства се и заводи установа условне осуде. Она се дакле мора распрострајети како на све новчане казне, тако и на затвор добијен на тај начин, што је новчана казна услед немогућности наплате претворена у затвор. Са тих разлога се и по члану 1 наше наснове условна осуда може применити и на новчану казну.

в) С погледом на примену ове мере на осуђене за иступне кривнице видети даље у одељку III под В.

Б. Друго важно питање јесте: *према којим кривцима треба допустити примену условне осуде, или, треба ли ограничити круг лица, која се могу условно осудити, или у том подледу не чинити никаква ограничења?*

Установа условне осуде или одлагање извршења казне прелази с ове тачке гледишта, да је сам факт осуде, скопчан са страхом који долази од изречене казне, довољан да осуђеног наведе, да се у будуће влада добро. Она дакле почива на веровању, да је осуђени способан да се поправи. Међутим ово се веровање у многостлаби тиме, ако је осуђени већ раније био осуђиван. Бојазан од штетног утицаја затвора јавља се на првом месту код оних лица, која још нису била у затвору. Стога је већина данашњих закона ограничила примену условне осуде на лица, која пре тога нису била осуђивана или бар нису никакву казну раније издржала. Тако н. пр. француски, италијански, бугарски, и др. закони изречно наређују, да се одлагање извршења казне може допустити, „ако осуђени није био раније осуђиван на затвор“, т. ј. они, који су раније били ма само и осуђени, искључени су потпуно и они се не могу условно осудити.

И ако већина закона доносе овакво наређење, ипак то ограничење, које је шаблонско, није добро, јер понекад може да буде и опасно. Није искључена могућност, да се од одлагања извршења казне може очекивати добро дејство и у случају, у коме је осуђени раније већ био осуђиван, па чак ако је и казну издржао. И обратно, може се десити, да се кривац, који дотле није био осуђиван, покаже недостојним одлагања извршења изречене казне због његовог ранијег живота. У првом случају било би и штетно и опасно, не допустити одлагање само стога, што је у закону тако ограничење учињено. Стога је боље, да законодавац донесе сло-

боднију, ширу, растегљивију одредбу, као што су то учинили норвешки закон и швајцарска наснова. По њима судија у поједином конкретном случају има да цени, да ли се по додањем животу оптуженог, према начину извршења дела и према његовом држању по извршењу дела, има очекивати да ће га одлагање извршења казне уздржати од даљег вршења кривичних дела, — па ако нађе, да се може очекивати, да ће одлагање имати то дејство, он ће наредити да се извршење казне одложи, у противном осуђени ће одмах имати да издржи досуђену му казну. Ови закони, дакле, изречно не ограничавају лица, на која се може применити условна осуда, него остављају судији, да он по свом нахођењу реши то питање према томе, да ли се од одлагања извршења казне може очекивати добро дејство. И раније осуђени може, дакле, бити сад условно осуђен. Али и ако ови закони не постављају ограничења према лицима, они тако исто не остављају ни сасвим одрешене руке судијама, него у самом закону набрајају погодбе, које треба да буду испуњене и на које судија треба да пази, кад доноси одлуку о условној осуди.

Налазећи, да су норвешки закон и швајцарска наснова ово питање уредили боље од осталих закона, и наша је наснова односно овог питања израђена по угледу на норвешки закон. У нашој наснови, дакле, није учињено никакво изречно ограничење, т. ј. одлагање извршења казне није учињено зависним од тога, да осуђени раније није био осуђиван. Али је она за то поставила погодбе под којима се може изрећи условна осуда. Те погодбе јесу:

- 1) Да је казна, коју је суд изрекао, затвор до једне године или новчана казна. О овоме је било говора раније под А.
- 2) Да постоје *нарочите, олакшавне* околности (члан 1 став 1). Те околности, дакле, морају бити *нарочите*, т. ј. мора да се или у самој радњи, или у личности окривљеног или у његовим односима нађе нешто, што није обична појава.

Наснова међутим није оставила судији, да сам нагађа, које су то нарочите, олакшавне околности, на које треба поглавито да обрати пажњу, него их је у другом одељку § 1-ог нарочито истакла. Те околности јесу:

- а. *Узраст осуђеног*. Кад је реч о узрасту, онда се мора поменути, да се одлагање извршења казне може наредити

према сваком осуђеном, био он малолетник или пунолетник, био он мушко или женско. Разуме се, ако је осуђени малолетник, који је због незрелости лакше могао бити доведен на извршење дела, или ако је то старац, чија је отпорна снага према злочиначком искушењу смањена услед старости, да ће то бити разлог за суд, да таквима пре допусти одлагање извршења казне.

б. *Ранији живот и владање осуђеног.* Ранија осуда није увек законски разлог, због кога сад осуђеном не треба допустити одлагање извршења казне; та ранија осуда не мора увек да значи, да је он рђавог владања. Ранија осуда ће бити разлог за спречавање условне осуде нарочито у случајевима, у којима су оба кривична дела истоветна или истога рода, нарочито пак, кад се види, да је користољубље било побуда за извршење тих кривичних дела. У таквим случајевима ранија осуда значи рђаво владање и суд неће допустити условну осуду. Међутим не значи, да је осуђени био рђавог владања, ако је раније био осуђен, или је чак и издржао казну, због прављења нереда или каквог другог нехатног кривичног дела, па према томе то није ни разлог, са кога му једино не би требало допустити одлагање извршења казне, ако суд налази да би по свему другом то требало учинити.

в. *Незнатност извршеног кривичног дела.*

г. *Олакшавне околности, под којима је кривично дело извршено.* Овамо долази тешка невоља, изазивање, рђав утицај, искушење изазвано нарочитим околностима, ненамерно пијанство и т. д.

д. *Потпуно и искрено признање, учињено пред судом.*

ђ. Да је осуђени повређеном платио трошкове и штету, на коју овај има права.

е. Да се осуђени, ако ово није платио, бар изјаснио, да ће трошкове и штету, на коју повређени или оштећени има права, платити. У овом случају може се у пресуди поставити као погодба, да осуђени трошкове и штету плати у року, који се пресудом одреди. Суд при одређивању штете као и при одређивању рока може да води рачуна и о имовном стању осуђеног као и о другим његовим приликама.

Али ових седам погодаба нису у том смислу потребне, да суд, ако које од њих у конкретном случају нема, мора

искључити условну осуду; тако н. пр. могу се условно осудити и они осуђени, који нису признали своју кривицу. Приликом решавања све зависи од оцене суда. Тако исто не значи, да суд има само на ових седам погодаба да пазни, и да се друге, у наснови напоменуте, олакшавне околности не узимају у обзир, као што су н. пр. рђаво васпитање, несрећне породичне околности и т. д. Поменуте околности нису у наснови поименично побројене, као што се то види из члана 1 става 1, где се каже, да суд њих треба *нарочито* да узме у обзир, што значи, да сем њих могу бити и друге. Најзад ваља поменути и то, да је примена условне осуде увек *факултативна*, чак и онда, кад постоје све околности поменуте у закону. Према томе суд није дужан осуђеном да одложи извршење казне ако и све околности постоје; то зависи од његовог нахођења, које ће увек морати образложити у пресуди.

В. Треће важно питање јесте: *Ко и како има да нареди одлагање извршења казне?*

Одлагање извршења казне може да нареди само надлежни првостепени суд, т. ј. суд који је позван да извиђа и суди конкретно кривично дело. И то суд може да учини како на захтев странака, тако и по службеној дужности. О одлагању суд не доноси засебну, нарочиту одлуку, него сама пресуда, којом се изриче казна, има да обухвати и образложену одлуку о одлагању извршења те казне. Ово је и практично и zgodно нарочито због употребе правних средстава, јер се противу одлуке суда, па било да она наређује или забрањује одлагање, могу употребити иста правна средства и под истим погодбама, које се може употребити и противу целе пресуде.

Поред одлагања може суд у одлуци наложити осуђеном и то, да у извесном одређеном року накнади трошкове и штету, ако то већ није учинио. — Пресуду, заједно са одлуком о одлагању извршења казне има председник суда да саопшти осуђеном. Па како се условна осуда може узети као нека врста укора или претње, то је сасвим оправдано наређење члана 7 наслове, израђено по норвешком и италијанском закону, по коме је председник суда, приликом саопштења пресуде, дужан да осуђеног посаветује и озбиљно и

строго га опомене, да се у будуће добро влада, нагласив му какве ће га последице постићи, ако противно буде радио.

Како одлагање извршења може наредити само првостепени суд, то значи, да полицијска власт и општински судови, кад у границама своје надлежности врше судску власт, не могу условно осуђивати. Према иступима се, дакле, не може применити условна осуда. Изузетак од овога чине само они иступи, које по § 210 кривичног поступка суди првостепени суд, јер се у члану 1 наслове каже, да судови могу одложити извршење изречене казне, ако је ова затвор или новчана казна, не правећи разлику, да ли је та казна изречена за иступ, преступ или злочин.

Једно врло важно питање, које суд приликом доношења одлуке о одлагању извршења казне има да реши, јесте питање о року, докле то одлагање има да траје, т. ј. колики тај рок има да буде?

Односно овога питања закони се у многоне разликују. Тако неки постављају само најдужу меру тога рока, а остављају у свему осталом суду одрешене руке, да он сам у поједином конкретном случају одреди колики треба он да буде у границама, до утврђене најдуже мере. Белгијски закон на пример предвиђа ову до пет година. Други опет, као италијански, португалски и други закони, постављају и најдужу и најкраћу меру, и судија се може слободно кретати у одређивању рока између њима постављених граница. Најкраћа мера је по италијанском закону онолика колика је изречена казна, а најдужа пет година. Други закони опет одређују сталну најкраћу меру н. пр. две године. Најзад трећи закони, као француски, одређују само један рок за све случајеве и то пет година. — Ма да је тешко рећи, који је од ових система бољи, ипак се има узети, да белгијски закон у основу најбоље уређује ово питање. Кад се има на уму, да условна осуда почива на посматрању сваког случаја, да ти случајеви могу бити до бескрајности различити, и да се с њима може различито и поступати, онда је јасно, да је одредба француског закона, који поставља само један рок, незгодна. Боље су одредбе ових закона, који остављају судији изван слободан простор, па макар то било и између најкраће и најдуже мере. Али је у овом погледу најбоља одредба белгијског закона, који судији оставља одрешене руке, и по коме судија

потпуно може да оцењује сваки поједини случај, и за сваки такав случај да одређује и рок, који само не сме прећи пет година. И ако белгијски закон у основу најбоље уређује ово питање, ипак се у пракси његово наређење може да покаже као рђаво. Није искључена могућност, да ће судови у неким случајевима приликом одређивања рока бити и сувише благи, па чак да ће некад и злоупотребити ово наређење. Да тога не би било, при завођењу ове установе код млађих народа, боље је поред најдуже одредити и најкраћу меру тога рока. Са овога разлога и наш пројекат у § 1 поставио је како максимум од пет година, тако и минимум од једне године.

Кад је реч о одређивању времена, за које има да траје одлагање, онда треба пазити и на однос између тога времена и застарелости пресуде за тај случај. Јер ако се деси, да застарелост пресуде буде краћа од рока одређеног за одлагање, то може онда да наступи застарелост пре него што је рок за одлагање и протекао. Као што се види, могу да наступе тешкоће, и судови по туђинским законима морају у сваком случају да обраћају пажњу на то. Да не би тих тешкоћа било, а да се не би, и поред све пажње судова, дешавале грешке, најбоље је наредити, да се застарелост пресуде прекида, да она не тече, да мирује за све време докле траје одлагање извршења казне. Овакво наређење, које се истина не налази у туђинским законодавствима, али које је, са поменутих разлога, оправдано, унето је и поред своје строгости у нашу наснову чланом 6.

Г. Четврто врло важно питање, које се има поставити при завођењу условне осуде, јесте: *Какве могу бити последице одлагања извршења казне?*

Према томе, да ли се условно осуђени за време одлагања извршења казне добро владао или не, т. ј. да ли се он за то време показао достојним одлагања или не, и последице могу бити двојаке. Ако се осуђени за време, које му је суд пресудом оставио, није добро владао, онда је последица његовог рђавог владања потпуно извршење досуђене му казне; а ако се добро владао, онда то добро владање за собом повлачи као последицу дефинитиван опроштај казне.

1) Врло је важно питање: шта се има разумети под рђавим владањем, или у којим ће случајевима осуђени имати да издржи досуђену му казну?

Ниједан закон не усваја тако широк и неодређен израз, као што је „рђаво“ и „добро“ владање, већ сви тачно предвиђају случајеве у којима се има сматрати, да се осуђени показао недостојним, па према томе у којима се има и целокупна казна извршити. Али се опет у томе одређивању случајева разни закони у многоме разилазе. Тако белгијски закон узима, да се осуђени показао недостојним одлагања, ако за време одлагања буде осуђен за какав злочин или преступ; француски такође, ако осуђени за време одлагања буде осуђен на затвор или коју тежу казну због злочина или престапа, казнимог по општем праву; италијански такође, ако је осуђени за време одлагања осуђен за какав преступ. Већина других закона доносе исте или сличне одредбе. Ако се међутим само мало пажљивије загледа у ствар, одмах ће се видети да је оваква одредба, каква се налази у поменутих законима, нетачна, а нетачна је због формализма, који у њој влада. Не може се никако као апсолутно правило поставити, да се сваки онај осуђени, који је за време одлагања учинио или је чак и осуђен ма за какав преступ, тиме показао недостојним добротинства и пажње, коју му је суд указао, кад га је условно осудио; то није увек довољан доказ, да се суд преварио, кад је осуђеног оцењивао и доносио одлуку о одлагању извршења казне. Пример ће ово још боље показати. Узмимо, да је осуђени за време одложености учинио какву нехатну телесну повреду, какву незнатну увреду и т. д. Зар се може узети, да се онај, који је другога нехатно повредио, или некоме нанео незнатну увреду, тиме показао недостојним одлагања, и зар је то довољан доказ, да је суд погрешно, што га је условно осудио? Извесно не. Овакав осуђени, и по белгијском и по француском и по италијанском као и по другим законима, имао би да издржи целу прву казну само због тога, што је после учинио нехатну повреду или незнатну увреду. Из овога се јасно види, како ова одредба поменутих закона не води рачуна о свима случајевима, како је дакле у многоме формалистичка, па због тога и неправична.

Норвешки законодавац увидео је све ове неправичности, и ослободио их је се на тај начин, што је у закон унео другачију, слободнију и растегљивију одредбу, којом је правичније предвидео случајеве, у којима се има опозвати одлагање

извршења казне. Са ових разлога су чланови 2 и 3 наше наснове, у којима су предвиђени случајеви опозивања одлагања извршења казне, израђени по угледу на норвешки закон.

По члану 2 и 3 наснове опозивање се одлагање, и казна ће се у свему извршити у следећим случајевима:

а. Ако осуђени после изречене пресуде изврши које кривично дело у року, који је пресудом за одлагање извршења казне одређен, и ако је у том року и истрага противу њега за то дело поведена.

а) Ако је то кривично дело *хотично* извршено, и ако је заслужена казна за то дело лишење звања, затвор или која тежа казна, то се одложена казна мора у целости извршити (обавезно опозивање). Поред одложене казне има се извршити и казна за друго дело. Ако су обадве казне истога рода, онда се оне имају сабрати, а ако су разноврстне, онда се лакша казна има преобратити у тежу.

б) Ако је то кривично дело *нехатно* извршено, или је и хотично, али је за исто учинилац осуђен на блажу казну, него што је лишење звања и затвор, т. ј. ако је осуђен на новчану казну, суд има да реши, хоће ли се одложена казна опозвати и извршити, или ће се неко извршење и даље одложити (произвољно опозивање). У овим случајевима, дакле, зависи од оцене суда, и суд може наредити како опозивање тако и неопозивање. При том одлучивању суд има нарочито да пази на особине обадва кривична дела. Тако н. пр. суд ће несумњиво пре решити, да се одлагање не опозове, ако је друго кривично дело нехатно, него ако је прво нехатно а друго хотично, па макар оно било угрожено и само новчаном казном. Тако исто суд има нарочито да пази и на то, да ли су оба кривична дела истоветна или једнога рода или не, па у првом случају неће допустити одлагање, а у другом може то учинити.

б. Одлагање се може опозвати и у случају, кад осуђени у остављеном му року не плати штету, т. ј. кад је плаћање штете била погодба под којом је одлагање допуштено, па се та погодба у року не испуни. Али ће се у овом случају одложена казна извршити само тада, ако је рок протекао због таквих околности, које се не могу осуђеном приписати у кривицу. Ако осуђени тврди да је рок протекао без његове кривице и ако тражи нов рок, онда то питање има да реши

надлежни првостепени суд, чија је одлука извршена. Ако суд према поднетим доказима нађе, да је тврђење осуђеног оправдано, он може одредити нов рок, а може тај услов сасвим и да изостави.

в. По члану 3 наслове одлагање извршења казне опозиваће се и тада, ако се противу условно осуђенога у року одложености поведе истрага због кривичног дела, које је овај извршио пре доношења условне осуде.

За овај случај вреди ова правила:

а) Ако је казна, која би имала да се изрекче за дело извршено пре доношења условне осуде, робија, то се у свима случајевима за оба кривична дела има изрећи једна казна — робија. Свеједно је, дакле, овде, да ли је казна, чије је извршење одложено затвор или новчана казна. Има се узети да су оба кривична дела у стварном стицају, и казна се има одмерити по одредби § 69 кривичног законика. Та укупна казна извршује се одмах.

б) Такође се има за обадва кривична дела изрећи једна укупна казна, која ће се одмах извршити и у случају, кад је одложена казна затвор, а суд нађе да би се затвор имао изрећи и за кривично дело, извршено пре условне осуде.

γ) Ако је казна за оба кривична дела новчана казна, или је за дело због кога је донета условна осуда затвор а за друго новчана казна, тада суд има да реши, хоће ли се одложена казна одмах извршити или ће се извршење и даље одложити. Суд ову одлуку има да унесе у пресуду, којом се пресуђује друго дело, а доноси је по свом слободном нахођењу, узимајући у обзир оба кривична дела и околности под којима су извршена.

2) Ако протече рок, одређен пресудом, а условно осуђени за то време не учини никакво ново кривично дело, за које би судом имао бити осуђен, или ако испуни услов, за који је осуда била везана, т. ј. ако о року плати новчану казну или штету, *казна отпада, осуда се сматра као да није ни постојала* — члан 4 наслове. Ово је наређење израђено по угледу на белгијски закон, на који су се угледали и многи други закони, и који осуду по истеку рока сматра као да није ни постојала — „*comme non avenue*“. Не узима се, дакле, да са истеком рока само казна отпада, не сматра се као да је казна издржана, већ као да није ни постојала.

Осуда ће се сматрати „као да није ни постојала“ значи, да изречена пресуда по истеку рока не може имати никакве штетне последице по осуђеног. Према томе, ако условно осуђени касније изврши какво кривично дело, због кога се противу њега и истрага поведе, искључен је поврат, т. ј. не може се узети, да је ово ново кривично дело у поврату извршено. Тако исто не може суд никоме издавати уверење о осуди условно осуђеног, т. ј. условна осуда не може никако бити разлог на основу кога би се могло узети, да је осуђени рђавог владања.

У року, који је суд одредио, обуставља се само извршење главне казне, а на споредне казне и неспособности, које произилазе из осуде, то се обустављање не односи. Према томе, ако је осуда повукла за собом н. пр. губитак грађанске части, то ће осуђени изгубити за све време трајања одложености и сва она права, за чије вршење потребна грађанска част. Овакво наређење је умесно, јер условна осуда има за циљ, да отклони штетно дејство кратковременог затвора, или и тешкоћу саме новчане казне а не да осуђеном одмах све опрости. То ће га за време одлагања подсећати, да је учинио нешто што је противно закону. Само и ове споредне казне и неспособности имају трајати само до онога дана, до кога је обустављено извршење казне. Од онога дана од кога се осуда сматра као да није ни постојала, престаје и дејство споредних казни и неспособности.

Од споредних казни у овом погледу чини изузетак полицијски надзор. Како он по § 37 в казненог законика почиње тећи тек од дана издржане или опростене главне казне, то се он у року, који је осуђеном остављен, не може ни издржавати. Ако осуђени у остављеном му року не изврши ни једно ново кривично дело, казна се сматра као да није ни постојала, према томе отпада и полицијски надзор. Његово извршење је, дакле, скончано са извршењем главне казне.

Са истеком рока или од онога дана, од кога се осуда сматра као да није ни постојала, престаје међутим само кривично дејство осуде. То значи, да се плаћање судских трошкова и накнаде штете може од осуђеног тражити и по истеку рока. Ово је сасвим оправдано, јер ово враћање у ранија права не треба да шкоди трећима. Овако се има разумети наређење члана 5 наслове.